

رۆمان و ئازار: جیهانبینییا گه نجان پشتی هیرشا داعش، 2014 – 2017

ئهمین عهبدولقادر عومەر

پشکا زمانێ کوردی، کۆلیژا زمان، زانکۆیا دهوک، هه‌رمێما کوردستانی – عێراق (ameen.omar@uod.ac)

<https://doi.org/10.26436/2018.6.1.546>

وه‌رگرتن: 2017/12/ په‌سه‌ندکردن: 2018/03 به‌لافکر: 2018/03

پۆخته:

ئەف ئەکۆلینە بزافه‌که ژبو لیکۆلینا رۆمانا کوردی ئەوا پشتی هیرشا داعش بۆ سه‌ر هه‌رمێما کوردستانی (2014–2017) هاتییه به‌لافکر، ل ژیر کاودانێن جفاکی – سیاسی یێن تاییه‌ت. فه‌کۆلین هه‌ولده‌ت دیار بکه‌ت کانی فان کاودانان چ کارتیکن ل سه‌ر جیهانبینییا نفیسه‌ر و رۆمانێن وان کریه. ژبو قی مه‌رمی دوو رۆمانێن نفیسه‌ری گه‌نج هاتییه وه‌رگرتن وه‌ک سه‌مپل، (ناخین ده‌ری) 2015 یا ئومید سه‌گفان و (ناثرا) 2017 یادیار ئه‌رده‌نی.

ژبو ئەنجامدانا قی فه‌کۆلینی ئەم دبیین یا فه‌ره تیۆره‌ک به‌یتنه‌ بکارینان کو گرنگی ب باکگراوه‌ندی جفاکی – سیاسی ده‌ت، داکو ئەنجامین فه‌کۆلینی ل گورهی ئارمانج و مه‌به‌ستین بۆ هاتییه دیارکرن ب ده‌ست بکه‌فن. تیۆرا ره‌خنه‌یی یا بونیاده‌گه‌ریا پیکه‌اته‌یی یا لۆسیان گۆلدمان ژوان تیۆرانه‌ ئه‌وین په‌یوه‌ندیا ئەده‌بی ب جفاکی و دابیشین جفاکیه‌ دیار ده‌کته‌ت. له‌وما ئەف تیۆره‌ هاتییه هه‌لبژارتن ژبو ئەنجامدانا قی فه‌کۆلینی، ل ب تنی فه‌کۆلین ل فه‌دیتنا جیهانبینییا هاتییه کرن. ئانکو دیتنێن ره‌خنه‌یی یێن گۆلدمانی د په‌رتووکا وی یا ژ هه‌موویان ب نافوده‌نگته‌دا (The Hidden God - خوداوه‌ندی فه‌شارتی) هاتییه په‌ژاندن. یا زانییه کو ئەف په‌رتووکا شه‌نگستی سه‌ره‌کی تیۆرا وی یا بونیاده‌گه‌ریا پیکه‌اته‌یه‌یه. ب پراکتیزه‌کرنا قی تیۆری، فه‌کۆلینی ئەگه‌ری ل پشت جیهانبینییا تراژیدی و ره‌شبین د رۆمانین قی سه‌رده‌می تاییه‌تدا ژ پیفارژو یا ملله‌تی کورد ئاشکرا کریه.

په‌یفقین سه‌ره‌کی: رۆمان، گه‌نج، جیهانبینی، شه‌ری داعش.

1. پێشه‌کی

په‌یداکر. ئەف کاودانه د رۆمانین واندا هاتنه‌ ره‌نگه‌دان و

جیهانبینییه‌کا ره‌شبینانه ب سه‌ر به‌ره‌می واندا زال کر.

یا خویایه شه‌ری داعش کارتیکن و کارفه‌دانین خوه یێن به‌رچاف هه‌بوون ل سه‌ر ژيانا جفاکی و سیاسی یا خه‌لکی هه‌رمی. مامه‌ند رۆژه ئامازی ب هنده‌ک زیانان ده‌ت ئەوین ب هه‌رم و خه‌لکی هه‌رمی که‌فتین ژ ئەنجامی داگیرکاریا داعش. ژ وانا (ئاکامین ترسناکین ستراتیژی و سه‌ربازی. کو ئەو هیرشا داعش ل 3 ته‌باخا 2014 کریه سه‌ر هنده‌ک ده‌قه‌ری هه‌رمی و داگیر کرین ب شه‌کسته‌نه‌کا سه‌ربازیا مه‌زن بۆ کوردان ده‌یتنه‌ ل قه‌له‌مدان. قی په‌کی کارتیکن ل سه‌ر نافوده‌نگی پێشمه‌رگه‌ی کر و دیار کر کو ده‌زگایین حوکومداری ل هه‌رمیما کوردستانی چ ستراتیژی ل ناوچین عه‌ره‌بی یێن سوننی نین. ب گروقی وئ په‌کی چ ده‌زگه‌هین مینا هه‌والگیریا له‌شه‌کری و ئازانسا پاراستن و زانیاری و وه‌زاره‌تین پێشمه‌رگه‌ و نافخو یێن هه‌رمی پێشبینییا فان هیرشان نه‌دکر) (رۆژه، 2016: 72–73). هه‌ر ژ زیانیان مامه‌ند رۆژه (ه.ن) ئامازه‌ پیکری ئەو زیان و ئەنجامین دلته‌زینین مروّقییه‌ ئەوین کوردین ئیزدی کرینه‌ ئارمانج، کو ب سه‌دان هزاران ئاواره‌ و مشه‌خت بوون، هزاران کوردین ئیزدی ب ده‌ستین داعشان هاتنه‌ کۆمکوژیکرن و چه‌ند هزار کچ و ژنن وان ب دیلی و ب ناخی که‌نیزه‌ ره‌وانه‌ی بن خیفه‌تین ئه‌میر و شه‌ره‌کرین

ئەف ئەکۆلینە بزافه‌که ژبو ژ نێزیک خواندا رۆمانین گه‌نجان ئەوین پشتی هیرشا داعش بۆ سه‌ر هه‌رمیما کوردستانی هاتییه نفیسن، کو فه‌کۆلین فۆکۆسی ل سه‌ر جیهانبینی (رۆیه‌ العالم – The World Vision) یا نفیسه‌ر و تیکستین وان ده‌کته‌ ل گورهی ریباز و میتۆدا ره‌خنه‌یی یا بونیاده‌گه‌ریا ره‌خنه‌یی ب تاییه‌ت دیتنێن لۆسیان گۆلدمان. گۆلدمان (Goldmann) (1975: 8 – 9) د بینیت کو ((پتیریا به‌ره‌مان د سوسیۆلۆژیا ئەده‌بیدا په‌یوه‌ندیه‌ک دامه‌زراندیه‌یه د ناقه‌ه‌را به‌ره‌مه‌ین ئەده‌بیین ژ هه‌میان گرنگتر و هشیاریا کۆمه‌لی بی گروپه‌کی جفاکی تاییه‌تدا ئەو گروپی نفیسه‌ری به‌ره‌می ئەندامی وی)). ئانکو ل گورهی دیتنێن گۆلدمانی به‌ره‌می ئەده‌بی ده‌ره‌پینی ژ گروپه‌ک بان چینه‌ک جفاکی دیارکری ده‌کته‌ت. هه‌ر دیسان ئەو (ه.ژ: 134) دبیینت کو فۆرمی رۆمانی وه‌ک به‌ره‌مه‌کی ئەده‌بی گریدانه‌کا ئیکسه‌ر د گه‌ل بونیادی ئابوری و کاودانین جفاکی هه‌یه. له‌وما گه‌نجین کوردا ب تاییه‌ت گه‌نجین نفیسه‌ر وه‌ک چینه‌کا جفاکی یا تاییه‌ت و ل سه‌رده‌مه‌کی پری گرزی و قه‌یران نه‌خاسم سه‌رده‌می دیاربوونا داعش و نه‌خۆشبین ژ ئەنجامی هیرشا وان بۆ سه‌ر کوردستانی په‌یدا بووین هه‌شمه‌ندیه‌کا چینایه‌تی یا تاییه‌ت ل ده‌ف

فى بياقىدا ھاتىنە ئەنجامدان ھەتا رادەيەكى ژ ئالىي مەنھەجىيەتا پراكتىزەكرنا بونىادگەريا پىكھاتەيىفە كىماسى تىدا ھەبووينە. ۋەك يازانايە ژى پەرتووكا ئاقىرى بىنەمايى سەرەكى يى ڧى رىيازا رەخنەيىيە.¹

2. تىۋر و مېتود

1.1. تىۋر:

بونىادگەريا پىكھاتەيى رىيازەكا رەخنەيىيە گرنگىي ب دەۋرۋەرى (كونتىكىست)ى دەت. واتە پروسا ئافراندا بەرھەمى ۋىژەيى گرېندەت ب بونىادى ڧەھمى يى گرۋپەكى دەستىشانكرىفە د ئاف جفاكىدا، (Omar، 2016: 17). لۇسيان گولدمان (1975: 158) د ڧى دەربارىدا دىژىت: ((پەيوەندىكە موكوم يا ھەى د ئاقبەرا بەرھەمى ئەدەبى و گرۋپى جفاكىدا، ئەڧ پەيوەندىيە يا ھەڧكوفە ل گەل پەيوەندىيىن د ئاقبەرا ئەلمىنتىن ئافەكى يىن بەرھەمىدا و بەرھەمى بگشتى. ئانكو ۋەكھەڧىيىن ھەين د ئاقبەرا بونىادى بەرھەمى ۋىژەيى و بونىادى ڧەھمى يى گرۋپى جفاكى)). ب ئەڧى تىۋرا خوە گولدمان كەتەي ژىركارىگەريا جورج لۇكاشى ب تايىبەت پەرتووكا ۋى (The Theory of the Novel- تىۋرا رۇمانى) و د بابەتى پىكھاتەيىن كەلتورى ژىدا ئەۋىن جىھانبنىيى پىككىنىن تارادەيەكى مفا ژ تىگەھى بونىادىن ڧەھمى يىن ھىگلى ۋەرگرتىە (عيلان، 2008: 252). لى گولدمانى د تىۋرا خوە يا بونىادگەريدا شيا دىتەنن خوە يىن تايىبەت پىشكىش بكت سەبارە تىكىست و گرۋپى جفاكىي نڧىسەرى، جودا ژ ((ۋى مىكانىزما شروڧەكرنا سوسىۋلۇژىيا ئەدەبى يا بەرەلەڧا. گولدمانى فۇكۇس ل سەر بونىادى ھزرى كر ئەۋا ب جىھانبنىيى دىتە نواندن، كو دكەڧتە د ئاقبەرا بىنەمايى جفاكى يى چىنايەتيدا ئەۋى دىتە دەرھافىژى ڧى جىھانبنىيى و فۆرمىن ئەدەبى و ھونەرى و ھزرى ئەۋىن ئەڧ جىھانبنىيە ب سەردا زال و بەرھەم دىنىت،)) (عصفور، 1998: 108).

ب دىتتا گولدمانى بەرھەمى ئەدەبى تا رادەيەكى مەزن دەربىرىنى ژ ھوشمەندىيا كۆمەلى دكت د جفاكەكى ديار كرىدا. ئەڧە ژى ھوشمەندىيەك دىنامىكە، پەيوەندى يا بەرھەمى ئەدەبى ب ڧى ھوشمەندىيا كۆمەلىڧە گولدمان دىژىتى ۋەكھەڧىيا بونىادان (Homology of Structures). ژبەر ھندى بونىادى ئافەكى يى بەرھەمى ئەدەبى پەيوەندىيەكا ھەڧتەرىب و دناڧىكدا چوۋى يا ھەى ب ئافاھىي جفاكىي دەستىشانكرىفە، (Swingewood، 1975: 23). واتە رەنگىن ھوشمەندىيى ل دەڧ چىنەكا دياركرى يا جفاكى دەھمان دەمدا دەربىرىنى ژ جىھانبنىيى يا ۋى چىنى يان گرۋپى دكەن. ئەڧەيە ھوشمەندىيا رىالىستى دگھۆرىت بۇ ھوشمەندىيا د شىاندا (عبدالعظيم، 1998: 59).² ئانكو ل گورەى مېتودا گولدمانى

داعشان كرن. ڧى يەكى زىانەكا مەزن گەھاندە ژىرخانا دىمۇگرافىيا شىنگال. ئەڧە ھەمى ژبلى شەھىد بوون و برىندار بوونا نىژىكى دوو ھەزار پىشمەرگان كارتىكرن ل دل و دەۋونى خەلكى كوردستانى كر. ل دومايى نڧىسەرى (مامەند رۆڧە) ئاماژە ب وان زىانان كرىە ئەۋىن ب ژىرخانا دارايى و ئابۋرىيا ھەرىما كوردستانى كەڧتىن، ۋەك زىانن پەككەڧتتا ۋەبەرھىنانا كشتوكالى و تەرش و كوالى ل وان دەڧەرىن ھاتىنە داگىر كرن كرن. ل ڧان دەڧەران ب سەدان ھزار دونمىن كىلاى ب ھەروەچوون كو ب مىلۇنان دۆلاران دىتە خەملاندن. ئەڧە ھەمى يا ھەڧدەم بوول گەل قەيرانا دارايى ل ھەرىمى.

ئەڧە ھەمى نەخۇشېيىن د ڧان سالاندا ژ ئەنجامى شەرى داعش پەيداۋوى جۆرە بىژارى و بى ئومىدىيەك ل دەڧ خەلكى پەيداكر، كو بەرى ھىنگى ئەۋخەك د بەرڧرەھى و ئارامى و تەناھىيدا دىيان. تەخا گەنجان ۋەك چىنەكا ھەستىارا جفاكى خوە ۋەك قورىانىيىن ئىكانە يىن ڧى رەۋشى دىت، ژبەر بىكارىيا بەرەلەڧا د ئاف ئەۋاندا سەرەراى ھەبوونا باۋەرنامە و شىانان د بياڧىن جودادا. ژبەر خوە ل بەرنەگرتتا ڧان نەخۇشيان ب ھزاران گەنجان رىكا مشەختبوونا ژ دەڧەرى ۋەلاتى گرت سەرەراى مەترسىيىن رىكى و نڧوبوون و بى سەرۋشوين بوونا ھژمارەكا ژۇرا وان د دەريا ئىجەدا. ئەۋ گەنجىن نەڧىايى يان ژى نەشايىن ژ ۋەلاتى دەرىكەڧن ھزەكا رەشېىن ب سەر واندا يا زالبو ب رەنگەكى ژ چارەسەريان دىي ھىڧىبوون، ب تايىبەت گەنجىن بەرھەيا نڧىسېنى ھەى و بەرھەمىن ۋىژەيى د نڧىسېن ئەڧ مۇركا جىھانبنىيى يا رەشېىن ب سەر بەرھەمىن واندا يا زالبە ب تايىبەت ژى رۇمانڧىس و چىرۆكڧىسان.

ئەڧە ڧەكۆلىنە خواندەنەكە بۇ رۇمانىن گەنجان ل دەڧەرا بەھدىنان ب مڧاۋەرگرتتا ژ مېتودا بونىادگەرى يا پىكھاتەيى و ل بەرچاڧەرگرتتا كونتىكىستى جفاكى و ئابۋرى و سىياسى يى ھەرىما كوردستانى د ئاقبەرا سالن 2014 و 2017 دا - واتە ژ دەستىكرنا شەرى داعش ھەتا رىگاركرنا تەڧ دەڧەرىن كوردستانى. ب ئەنجاماندا ڧى ڧەكۆلىنى دى بۇ مە ديار بىت كانى شەرى داعش چ جۆرە كارتىكرن ل سەر جىھانبنىيى يا رۇمانڧىسېن گەنجىن دەڧەرى كرىيە. دىتتا گەنجان بۇ ژيانى و رەۋشا نە ئاسايى يا ھەرىمى چاۋا ھاتىە گھۆرىن و گەنج چ چارەسەرى دىبنن، يان ژى ئەگەر چارەسەريا نەبىنن ژى ئەگەر چ نە؟ بارى ئابۋرى و سىياسى و جفاكى تا چ رادە كاتىكرن ل كەلۋاشەيى ھزرىي نڧىسەرىن گەنج كرىە و چاۋا د ئاف تىكىستىن واندا ھاتىە رەنگەڧدان. زىدەبارى گرنگىا پراكتىزەكرنا بونىادگەريا پىكھاتەيى يا (لۇسيان گولدمان) ل سەر دوو رۇمانىن نوى يىن كوردى، ب تايىبەت ژى بۆچوون و مېتودا گولدمانى يا رەخنەيى ئەۋا د پەرتووكا ۋى يا ب ئافۋدەنگدا (خوداۋەندى ڧەشارتى) ھاتىە پەيرەۋكرن، كو ژبەر دەرەنگ ۋەرگىرانا ۋى بۇ زمانى عەرەبى پىرانىا رەخنەگرىن كورد ژى ئاگەھ ژى نەبوو. د ئەنجامدا ئەۋ لىكۆلىنىن د

ھەستىيىكەرنى داھىيەنەرىيە ب ئارىشىن ئاينا خوە و نەخۇشىن سەردەمى خوە ب رىكەكا ھونەريا باوەرپىكرى (عيلان، 2008: 257). لى جىھانىيىنى ل گورەى گولدمانى دەرپىنى ژ "ھەمى ژيانى" دكەت و بلندترین رادى ھىياريا دىياندا يا گرۇپەك يان چىنەكا دياركرىيا جفاكى پىكدىنىت (Swingewood، 1975: 24). ب كورتى ھەرەك Terry Eagleton (1981: 33) ئامازى پى دكەت ئەو تىشتى گولدمانى دقەت ب قى تىورا خوە ئاشكرا بكتە ھژمارەكا پەيوەندىيى بونىادييە د ناقەرا تىكىستى ئەدەبى و جىھانىيىنى و دىرۇكىدا. گولدمانى دقەت نىشا بدەت كانى چاوا كاودانن دىرۇكى يىن گرۇپەكى يان چىنەكا جفاكى ھەيئە جھگورەين ب ناقەندىگىريا جىھانىيىنىا وى گرۇپى بۇ بونىادى بەرھەمى ئەدەبى.

3.2 مېتۇد:

ئەف قەكۆلىنە ھەرەك ژ نافونىشانى ديار بزاقەكە ژبو لىكۆلىنا جىھانىيىنىا نقىسەرىن گەنج ل دەقەرا بەھدىنان پىشتى شەپى داعش. كو دوو رۆمانن د فان سالاندا بەلاقبوى و خواندەفانان پىشوازييەكا باش لىكرى ھاتىنە ۋەرگرتن ۋەك نمونن قەكۆلىنى، ئەو ژى رۆمانن (ناخىن دەررى) 2015 يا (ئومىد سەگفان) و (ئاترا، دووماھى ئادەمى ل سەر ئەردى) 2017 يا (ديار ئەردەنى). مېتۇد ئەنجامدانا قەكۆلىنى ژى بونىادىگەرىيا پىكەھاتەيىيە يا (لوسيان گولدمان). ژقى مېتۇد ژى گرنگىيا سەرەكى ب تىرمى رەخەبى يى مېتۇد "جىھانىيى" ھاتىيە دان. يا زاناپە د رىبازا خوە يا بونىادىگەرىيا پىكەھاتەيىدا (گولدمان) ل سەر دوو مېتۇدەن جودا چوويە. مېتۇد سەرەكى و ئىكەمىن ئەو بوو يا د پەرتووكا (خوداۋەندى قەشارتى) دا پەيرە وكرى، كو ئەف مېتۇدە گرنگىي ب پەيوەندىيى ۋەكەف دكەت د ناقەرا بونىادى ناقەكىي تىكىستى ئەدەبى و بونىادى زىھنى يى گرۇپەكى جفاكى يى دەستنىشان كرىدا، واتە جىھانىيىنىا گرۇپى نقىسەرى د فەترەكا دەمىيا دياركرىدا. د قى مېتۇددا (گولدمان) جەختى ل پروسىن "رافەكرن" و "شوقەكرن" دكەت. مېتۇد وى يا دوو گرنگىي ب رۆمانى ددەت، كو د پەرتووكا (بەر ب سوسىئولۇژىيا رۆمانى) دا ھاتىيە پەيرە وكرن. گولدمان (1975) د قى پەرتووكىدا دىيژىت فورمى رۆمانى ھاتىيە گورەين ژ ئەگەرى وان گورانكارىيىن د كاودانن ئابورىدا پەيداۋووين د جفاكى سەرمايەدارىي ئەورۇپىدا (Omar، 2016: 30-31). ئانكو ۋەسا بۇ دچوو كو فورمى رۆمانى گرۇپى كاودانن ئابورى و سىياسىيە. بۇ سەلماندا تىورا خوە لىكۆلىن ل سەر رۆمانن (مارلوى و ناتالى ساروت و ئالان رۇب-گرىيە) كرن.

بەرى مرنا خوە ب ماۋەيەكى كىم، واتە دووماھىك پىرۇژى قەكۆلىنا گولدمانى ل سەر درامايىن (جان جىنىت) بوون، لىكۆلىن ل پەي مېتۇد وى يا ئىكى چوويە ئەو د (خوداۋەندى قەشارتى) دا پەيرە وكرى. Irene Webb (1981: 74) د بىژىت: ((ئەف لىزفرىنا

ب ھارىكارىيا جىھانىيىنى دى زانن كانى چىنەكا ديار كرى يا جفاكى چ دقەت ئەو چىنا نقىسەرى ئىك ژ ئەندامىن وى، (بويلور، 1984: 75).

ل گورەى ئەف دىتتا گولدمانى يا ل دور رەنگىن ھۆشمەندىيا چىنن جفاكى و جىھانىيىنى يا چىنەك يان گرۇپەك ژ گرۇپان دەرپىنى ژى دكەن، ئەگەر ئەم گرۇپى گەنجىن كوردىن د سەردەمى شەرى داعشدا ۋەك گرۇپەك جفاكى يى بىزار ژ رەوشا ھەبى ل قەلەم بدەين، و مە بقتى بزائىن گەنجان چ دقەت و چاوا ھز دكەن، تىشتەك بەرئاقەلە ئەگەر ئەم قەكۆلىنا ل جىھانىيىنىا وان بكەين د ناقە بەرھەمىن وان يىن ئەدەبىدا.

2.2. جىھانىيىنى (رۆيە العالم، The World Vision)

جىھانىيىنى ئەو تىگەھى بئەرتەيىيە ژ تىورا بونىادىگەرىيا پىكەھاتەيى يا گولدمانى ئەو بىناۋى قى تىورى ل سەر ھاتىيە دامەزندان، كو د پەرتووكا خوە دا (خوداۋەندى قەشارتى) شوقە كرى و ل سەر شانگورەين جان راسىن و كىيىن ھزرى يىن بلەيز پاسكالى پراكىتيزە كرىنە. كو بقى بەكى گەھىشتى وى ئەنجامى كو پاسكال و راسىن د نقىسىنن خوە دا دەرپىن ژ جىھانىيىنىكا تراژىدى يا رەشەين كرىيە، كو سەروكانىا قى جۆرە جىھانىيىنىا وان بۇ ھز و بىرىن روحانىي مەزھەبى دىنىي جانسىنى دزفن. گولدمان گەھىشت بوو قى ئەنجامى ب رىكا پىكەھ گرۇپاندا جىھانىيىنى و چىنن جفاكى، و دىتتا تراژىدى يا بزاقا جانسىنى و پەيوەندىا وى ب خودانن ساكۆيى تۆبلمە نانقە.³ دەرپارەى دانەنياسىنا جىھانىيىنى گولدمان (1976: 17) دىيژىت: ((ئەوا من ب جىھانىيىنى ناكىرى تىرمەكى گونجايە بۇ پىكەھاتەيا تەمام يا ھززان، سىرۇشان و ھەستان ئەو پىكەھ ئەندامىن گرۇپەكى جفاكى ب ھەقرا گرۇپەدەن... دىسان ئەو پىن وان ھەقدژ ددانن ل ھەمبەر ئەندامىن گرۇپىن دى يىن جفاكى)). واتە ھەرەك Ameen Abdulqader Omar (2016: 22) قى دىتنى شوقە دكەت جىھانىيىنى دەرپىن ژ خواست و داخازىن گرۇپەكى دياركرى يى جفاكى دكەت، ئەو گرۇپى نقىسەرى ئىك ژ ئەندامىن وى، قى گرۇپى دقەت داخازىن خوە ب دەستقەيىن د مللانا خوە دا دگەل گرۇپىن/چىنن دى يىن جفاكى يىن ھەقدژ.

بەنەمايىن فەلسەفى يىن گولدمانى رىبازا خوە يا رەخەبى ل سەر ئافاكىرى گرۇپى ب قەكۆلىنا سىرۇشتى ھۆشمەندىا جفاكى و ئاستىن وى يىن جودانە، كو فان ل دىفچوونا ئەو ئاراستەكر بەر ب دارىتتا تىگەھى "جىھانىيىنى" قە بچىت، ئەوا رەنگەكى ھۆشمەندىي ل دەف چىنەكا دياركرى يا جفاكى بەرجەستە دكەت. ھەلبەت ئەفە ژى ژ وى روانگى ئەوا ھەر ھزەركا مېتافىزىكى رەد دكەت، (Goldmann، 1976: 15). لى د راستىدا زارافى "جىھانىيىنى، World Vision" ھندەك فەيلەسوفىن دى بەرى گولدمانى بكار ئىنا بوو ۋەك دىلتاى و لۇكاشى، كو ل گورەى لۇكاشى جىھانىيىنى رامانا

گولدامانی دووبارە بۆ میتۆدا ئیکێ و بزافکرن بۆ فەدیتنا جوړی جیهانبینی ئاماژە بە بۆ وێ راستیی کو گولدامانی ل داوی میتۆدا خوە یا ئیکێ پەژاندیە و ب گونجایترین میتۆد زانییە)). ئە فەقە کۆلینە ژێ بزافە کە ژبو پەیره و کرنا میتۆدا گولدامانی یا سەرەکی واتە فەدیتنا جیهانبینی نەفسەران، واتە فەدیتنا وەکە قییا د ناڤەرا بونیادی زێهنی یی گروپی جفاکی نەفسەران وەک چینا گەنجان و بونیادی رۆمانین وان. لێ مفا هاتیە وەرگرتن ژ هەندە بۆچوونین میتۆدا وی یا دووی ب تابیەت ل بەرچاڤوەرگرتنا کاودانین ئابوری و سیاسی د فەتەرەکا دیارکری یا دەمیدا وەک فاکتەرین بەهیزین داریژتەنا پیکهاتا رۆمانی.

3. جیهانبینی گەنجان پشتی هیرشا ریکخراوا داعش بۆ 2017-2014

کارەکی گەلەکی ب زەحمەتە ئەم بشین پەیهەندی جیهانبینی رۆمانین گەنجان پالەدین بۆ گروپەکی جفاکی و ئایدیۆلۆژیا وی گروپی جفاکی ب تەمامی هەروەکا گولدامانی ئە فەندە کری سەبارەت دراماین (Racine) ی و هزین فەلسەفی یین (Pascal) ی. لێ ئەم دشین هەندە ژ ئە فەن جوړە پەیهەندی پشینار بکەین د ناڤ رۆمانین گەنجاندا یین د ماوی شەڕی داعشدا (2017-2014) هاتین نەفسین. بقی یەکی ئەم دئ شین هەندە ژ ئەوان پەیهەندی (گولدامان) ی د پەرتووکا (خوداوەندی فەشارتی) دا پشینار کرین پراکتیزە بکەین ل سەر رۆمانین گەنجان ل دەفەری د ماوی د ناڤەرا 2017-2014 دا.

د پەرتووکا (خوداوەندی فەشارتی) دا (گولدامان) پشینار دکەت کو دشیاندا یە د کاودانەکا دیارکریا هەندەکا پەیهەندی وەکە فە دامەزینین د ناڤەرا جیهانبینی گروپەکی جفاکی تابیەت و ئەو جیهانبینی د ناڤ بەرەمی وانی ئە دەبیدا رەنگە دەت. خالا دەستپیکری یا لیکۆلینەکا ب فە ئاوابی تیکستە و جیهانبینی ژ فە تیکستی دەیتە زانین. هەلبەت دەما سروشتی جیهانبینی دەیتە دیارکرن د ناڤ تیکستیدا، هەروەکا گولدامانی ئە فەیکە پەیره و کری، پیدفیه فەکۆلەر بزافی بکەت ئە فە جوړە جیهانبینی گێدەت ب جیهانبینی و کاودانین جفاکی یین گروپەکی جفاکی یی دیار کریفە. هەروەکا پشتر ژێ مە ئاماژە پیکری گولدامانی جیهانبینی تراژیدی یا (راسین) ی گێدابو ب جیهانبینی گروپی ئاینی یی جانیسیفە، ئەو گروپی (راسین) ئیک ژ ئەندامین وی.

ژبو دامەزاندنا پەیهەندی وەکە فە د ناڤەرا گروپی جفاکی/چینا گەنجاندا ل هەریما کوردستانا عیراقی، فەرە ل دەستپیکری ئامازێ ب ئەوان کاودانین جفاکی بەهین یین وەکری جیهانبینیەکا هەفیشک د ناڤەرا گەنجاندا پەیدا ببیت، کو ل گورە میتودا گولدامانی ئە فە کارەک گرنگە. پینگاڤا دووهم ژنوی دئ د ناڤ تیکستیدا ل ئە فەن جوړە

پەیهەندیان فەکۆلین. یا دیارە ل هەریما کوردستانی قەیرانان ل سالا 2014 دەستپیکری، ل مەها نیسانی پەیهەندی هەولێر و بەغدا گەشتن خرابترین ئاست ژ ئە گەری ناکۆکی و نەهە فە هاتنا ئەوان ل سەر بودجا ئیحادی یا هەریما کوردستانی و د ئەنجامدا پشکا هەریمی ژ بودجە هاتە برین. ل تەباخا هەمان سال گروپی تیرۆستی داعش ژ چەند ئالیەکانفە هیرش کرنە سەر هەریما کوردستانی کو بوونە ئە گەرا قوربانین گیانی و ئابوری و بارگراییهکا مەزن بۆ هەریمی، کو نیزیکی دوو ملیون ئاواران قەستا هەریمی کر، د هەمان دەمدا بهایی نەفتی ژێ روژ بۆ روژ بەرە فە نەمیفە دچوو و پەیهەندی د ناڤەرا پارتین سیاسی کوردستانی ژیدا بەرە فە ساری و مەملانین دژوارفە دچوو. لێ شارەزایی بیاڤی ئابوری د ئەوی باوەریدا بوون کو زیانا مەزن یا ب هەریمی کەفتی ژ ئە گەری وەبەرەینانا شاش و گەندەلی و زیدەکرنا فەرمانبەر و دەزگەهین حکومەتی بوو، دیسان پالیشتی کرنا تەفاھی ل سەر نەفتی وەک تاکە ژیدەری داهاکی (العالم، 2017). ئە فەن کاودان و فە نەدادپەری و گەندەلیا ریکخستیا دەهاتە پەیره و کرن و ئەکتیف نەکرنا کەرتین مینا پیشەسازی و چاندنی و گەشتوگوزاری وەرگەنج ب زەحمەت دەرەفتین کاری پەیدا بکەن و ریزەکا مەزنا دەرچوونین زانکۆ و پەیمانگەهان بیکار و هەزار بمین. ئە فە گەنجین بیکار ژ پاشەرۆژی د بیهقی و ژ ژایانا خوە یا قەیرانوی د بیزار وەک چینەکا جفاکی هیفی و ئارمانجین ئەوان ئیکن. د دیتن و دەرپینین خوەدا د رەشبین و بیئومیدن، واتە هەست ب تراژیدیای ژیان دکەن.

ژبەر ئە فەن کاودانین ل سەری ئاماژە پیتایدان جیهانبینی گەنجین نەفسەر ئەوا د رۆمانین خوەدا دەرپین ژێ کری وەکە قییهکا تیدا دەیتە دیتن. کو ئەو ژێ رەد کرنا نەدادپەروەرییە. ئە فە گەنجە دبین کو باشتربوونا رەوشا جفاکی و بەختەوهریا کەسۆکی گێدای دادپەروهریا جفاکی و پاراستنا بها یین بلندین موقایەتی و یەکسانینە د ئەک و مافاندا. نەفسەر دیار ئەرەدنی د رۆمانا (ئاترا) دا ب رەنگەک جەفەنگی لێ ب پەيامەکا ئاشکرا ل دژێ نەیهکسانی و گەندەلیا ل وەلاتی خوە رادبیت. ئیک ژ دارین دارستانی (کو ئە فە دارستانە جەفەنگە بۆ کوردستانی) ب ئە فە رەنگی بەحسی سەرورین دارستانی دکەت:

"وی هەردەم رەخنە ل ریبەر و سەرورین دارستانی دگرت، هەردەم دگوت، هوون دورست نین، هوون دارین دز و گەندەلن، هوون ب تنی بۆ سۆتنی دباشن، چو کارین دی ب هەوە ناھین کرن. هەر ئافەکا پاقر هەبیت هوون دمژن. شتلین وە ل بەر لیقا رووباری کەیف و سەمای دکن و یین دارین بۆ کەس ژێ، روژەکا تەمام د خزمەتا هەوەدانە، ب تنی بۆ فرەکا ئافی، نەکو دا بەلگین خوە پی بشۆن و ژ توژی پاقر بکن، بەلکو دا فەخون و ژ تێنادا هەشک نەبن." (ئەرەدنی، 2017: 10-11)

ئەو گەندەلی و ب هەدەر دانا سامانی گشتی و داھاتی نەتەوویی ل کوردستانی ژ ئالیی بەرپرسی و یقە، خەلک بێزار کرێیە. ئەفجار خوە ل بەرگرتنا قەیرانەکا ب ئەفی شپۆی هەیی بێگومان گەنج ژ قوربانیی وینە و دەربڕینا جیهانبینییا ئەوان دێ رەشبینی و خەموکی پیقە دیاربیت. هەر وەک دیار نفیسەری دقیت بیژیت خەلکی ئاسایی گەلەک قوربانی بۆ هەوێدان گەلی بەرپرسیان، سەرەرای وێ یەکی هوین کەیف و خوەشیی ب داھاتی وەلاتی دکن و خەلکی ئاسایی ژێ مرادا ئەوان پاریی ژیانییە.

رۆمانفیسێ گەنج ئومید سەگفان ژ دیتنەکا نێزیککی قی هەیه، د رۆمانا (ناخین دەرزێ) دا ب ئاشکرای بەحسی گەندەلی و بەرەلایا دزییان ل کوردستانی دکت، ل سەر زاری زارۆکەکی زیندانی: "بەهرا پتر ژ زیندانیان وین ژبەر دزیی هاتین گرتن، ئەف چ دزییە کەتیه د ناف مەدە؟ هەر گاڤ ماموستایی مە دگۆت: ئەگەر دادپەرورەری هەبا، دا کوردستان بتن وەلاتی زیندانیان!" (سەگفان، 2015: 117).

ئانکو نفیسەری دقیت بیژیت هیچ دادپەرورەری و یەکسانیا د مافاندا ل کوردستانی نینە، ئەگەر هەبازی دا زیندانی ئەوی پر بن ژ دزان. واتە خودان دەستەلات و پلە گەندەلی و دزیان ب بەرفەرەمی دکن و هیچ لێپرسینەک ل گەل ناھیت کرن. نفیسەر وەک گەنج و بی دەستەلات نەرازی و نیگەرانی ژ رەوشا هەیی، لەوما د بارەک سایکولوژی و جفاکی نە ئارامدایە. ئەفجار رەشبینی و خەموکی ب سەر هەمی رۆمانیدا زالە.

رەشبینیا هەردوو نفیسەران ژ ئەجامی وان کاودانین جفاکی، ئابوری و سیاسی یین گەلەک سەختین کوردستان تیرا دەرباز دبوو/دبیت، نفیسەر وەک نوینەرین تەخا گەنجان هەست ب تراژیدیا ژیانێ دکن. ئەو جفاک و بهایی ژیانەکا بلند و ژ هەژی یین ئەو ل پەیی دگەرەن ب دەستناکەف لەوما جیهانبینییا ئەوان جیهانبینییهک تراژیدیە.

سەبارەت ئەگەر و فاکتەرین دین پیقەر بۆ پەیدا بوونا تراژیدیایی ((ل گورە ی گولدامانی هژمارەکا پیقەرەن هەنە ژوانا، ئیکەم تشت پیداییە قەدەر یان ئەو رۆیدانا نەدشیاندا مۆڤ ژئ بهیت پارازتن د ناف بەرھەمیدا هەبیت)) (Omar, 2016: 91). گولدامان (1976: 81) دبیزیت: ((سەبارەت تراژیدیایی، ئاشکرای واتە بەری ھەرتشتەکی ئیکەم ئاگەمی یا سروشتی یا دشیاندا نەبیت بهیت گوھارتن یا سەپاندیە ل سەر مۆڤی، ھەرھەھا نەشیانا خوە رزگار کرنی ژمرنی... مەزنیا تراژیدیایی ئەوان نەخۆشیان بۆ مۆڤی فەدگۆھیزیت یین مۆڤ نەچارە تەحەمولا وان بکەت چونکی ژ ئالیی جیهانەکا بێرامانفە ل سەر ھاتینە سەپاندن)). دوھم پیقەرە ھەبوونا تراژیدیایی د ناف بەرھەمی ئەدەبیدا ل گورە ی گولدامانی ئەو بەھایی نەژ ھەژی جەھ بھایی ژھەژی و بەر بەلاف بگرن (Omar, 2016:

91). پیقەرێ دی ئەو ھەر وەک گولدامان (Knight, 1969: 104) دبیزیت: ((ئەوا تراژیدیایی جودا دکت ئەو راستیە یە یاکو ململانی یین ھەین ئەو جورە بن یین دشیاندا نەبیت بهین چارەسەر کرن، نەک ب تنی نەھات بن چارەکرن)). ھەرھەھا گولدامان (1976: 81) دبیزیت: ((جەھێن جودا) ھوکار و پیقەرین تراژیدیایی دزفرینتەفە بۆ ئەوان داکەفتن و قەیرانین ئەندامین گروپەک جفاکی د ئابور و جفاک و سیاسەتیدا توش دبنی، کو ئەوان ژێ ل ھەمبەر بەرسفەک ئایدیولوژی ھەیه و ئەو بەرسف جیهانبینییا تراژیدیا وی گروپی جفاکیە، وەک گروپی ئاینی جانیسی.

ل گورە ی ئەفان پیقەرین بۆ تراژیدیایی ھاتین دەستنیشانکرن، جیهانبینییا ھەردوو رۆمانین (ئاترا) و (ناخین دەرزێ) دشیاندا ھە وەک ھەلگرتن جیهانبینییهک تراژیدی بهینە دەستنیشانکرن. ژ خواندنا ئیکێ یا ئەوان رەشبینی و بێھێفیوونا ل سەر زال ھەست پیدەھیتە کرن. بۆ میناک د رۆمانا (ئاترا) دا ھەر ژ لاپەرین دەستپیکێ خواندەفان ھەست ب زالبوونا ھزرا خەموکی و رەشبینی دکت، وەک: سۆتتا دارستانی، بالندی (چوکی) ھەفالی خوە یی بەر (تلیرتا) ژ دەستدەت. ژ ئەجامی ئاگری و سۆتتا دارستانی گەلەک دار و شتل و ھیکین گیانەوهران و تیزکین وان ژ ناف دچن. دارین مەزن دارین لاواز ھشک دکن. دار یاسایەکی دەرئێخن و فەھەواندنا بالندان ل سەر چەقین خوە قەدەغە دکن. ئەجنی باشی دارستانی (تپ) ژ نەچاری ژ دارستانی مشەخت دبیت. ھەمی بوونەوەر ھەست پیدەکەن کو مۆڤ ژیدەرێ نەخۆشیین جیهانی.

ئەف دەستپیک ب ئەفی ئاواپی تژی مەرگەسات و خەموکی دیار دکت کانێ تیکست ب گشتی چ جورە سەرپۆرەکە، ھەر وەک ئەمین عەبدولقادر (2008: 103) دیار دکت کو ((دەستپیک پرا گەھاندنی بە د ناڤەرا ئاشوپا نفیسەری و ھۆشی خواندەفانی دا کو ب ریکا وی نفیسەر ھزرا خواندەفانی ب ئال خۆفە دکیشت و ھزەرەکا مەند ژ بوویەری تیکستی ل جەم وی پەیدا دکت. واتە دەستپیک چەند ئەرکەکین جودا جودا ھەنە، ژ گرتگرتینی وان، ئەرکی راگەھاندنا نافەرۆکا تیکستی و ئەرکی ھشیار کرن و سەرنجراکیشانا خواندەفانی (بە)). ئەفجار ئەگەر د رۆمانا نافەریدا دارستان جەفەنگ بیت بۆ کوردستانی، ھینگێ کوشتن و مشەختبوون و ژ دەستدان و ژنافچوونا تشتین د نافا ویدا ئەو ھەمی جورە نەخۆشی مۆڤان ل کوردستانی دیتینە د ماوی د ناڤەرا (2016-2014) دا ئانکو د ماوی شەری تیرۆستین داعشدا. کو ئەفە شپۆزی جیهانبینییا تراژیدی بەرجەستە دکن د رۆمانیدا ل گور پیقەرێ داکەفتنا د بیافی ئابور و سیاسەت و جفاکیا.

د رۆمانا (ناخین دەرزێ) ژیدا ھیزا زالا قەدەرێ و خەموکی و رەشبینیا د ژیانیدا چارەنفیسی تراژیدی یی کەسایەتین رۆمانی ب گشتی و ب تاییەت ھەر دوو قارەمانین سەرەکی (کەژ) و (زادمان).

جفاکی یا ب سەر ھەرێما کوردستانیدا ھاتی ھەر ژ قەیرانا دارایی و ھەتا ھێرشێن تیرۆرستیی گروپی داعش و فەرژین ئوئی ھێرشێ دزفرین بۆ شاشیێن دەستھەلاتا سیاسیی. دیسان زالبونا ئەقان جۆرە بەر پرسیان وەکە قەدەر تەماشە دکنی و ھزر دکن کو ئەقە ژ وان تیشانە یێن کو دشیاندا نەبیت بەین چارەسەرکرن. ئەقە ب خوە ژێ ئەگەر پەیدا بونا جیھانبینییا تراژیدیە د بەرھەمێن واندا. ئانکو ب گشتی بەرھەمێن ھەردوو نغیسەرەن سەربۆرێن رەشبین و تراژیدی یێن جفاکی یا ئەوانن. لەوما جیھانبینییا ئەوان و تیکستێن ئەوان جیھانبینیەک رەشبین و تراژیدیە. ئەقە ژێ د گەل دیتنێن گولمانی د گونجیت دەما بەحسێ ئافراندا بەرھەمێ ئەدەبی و رەوشا نغیسەری دکت. گولمان (1976: 19) دبێژیت: ((ژیان و فاکتەرێن سایکولوژی یێن نغیسەرەک دیارکری مل ب ملی فاکتەرێن جفاکی و دیرۆکیقە بەشداریی د ئافراندا بەرھەمێ ئەدەبیدا دکن)).

4. ئەنجام

1. رۆمانێن ھەر دوو نغیسەرەن (ئومید سەگقان و دیار ئەرەدنی) سەروکانییا نەخۆشی و رەوشا خرابا جفاکی بۆ نەدادپەرورەری و نەیکسانیی دزفرین ژ ئالیی جینا دەستھەلاتدارقە.
2. رەشبینی و خەمۆکی و بیزاری ب سەر ھەردوو رۆماناندا یا زالە، ژێدەرێ وی ژێ دەستدان بەیێن جفاکی یێن بلندە و داگەفتنێن د بارێ جفاکی و ئابوری و سیاسیدایە. ئەقە جیھانبینییا تراژیدی ژێ پەیدا دکت ل گورە (گولمان)ی.
3. پرائییا نەکەتە و نەخۆشیێن کارەکتەرێن رۆمانان بۆ فاکتەرێ قەزا و قەدەر دزفرین. دیسان ئەوا ب سەرێ ئەوان دەیت دشیاندا نینە بەیت چارەسەر کرن نەک نەھاتیە چارەسەر کرن. واتە جیھانبینییا نغیسەر و رۆمانێن وان جیھانبینیەکا تراژیدیە، کو ئەقە ژێ ب دروستی د گەل بۆچوونێن گولمانی دگونجیت سەبارەت سەدەمێن پەیدا کرنا جیھانبینییا تراژیدی. ئانکو پرائییا پێقەر و فاکتەرێن کۆنتیکستی یێن گولمانی د پەرتووکا (خوداوەندی) فەشارتی) دا پێشنیار کرین ژ بۆ زال بوونا جیھانبینییا تراژیدی ل سەر بەرھەمێ ئەدەبی د قان دوو نمونێن فەکۆلینیدا دەیتن، ژ ھەردوو ئالیی کۆنتیکستی ئەوان و گروپی جفاکی یێ نغیسەرێن وانقە.

5. پەرەوێن

1. نافێ پەرتووکێ یێ درست (The Hidden God: A Study of Tragic Vision in the Pensées of Pascal and the Tragedies of Racine - خوداوەندی فەشارتی: فەکۆلینا جیھانبینییا تراژیدی د ھزین پاسکالی و تراژیدیێن راسیندا)، ئیکە ژ پەرتووکێن سەرەکی د بیافی جفاکاناسییا مارکسیدا و بنگەمێ سەرەکیی بونیادگەری یا پێکھاتەیی یا گولمانی، ل سالا 1955 ل فرەنسا ھاتیە بەلافرن و ل سالا 1964 بۆیە ئنگلیزی و ل لەندەن بەلافر بوویە. د بەشی ئیکێ یێ قی پەرتووکیدا وەکە گرنگترین پەرتووکا گولمانی د

بۆ نمونە قەدەر (کەژۆ)ی ژیلی کو بی دایک و بابییا ئوئی ببوو تراژیدیا دژیانا ویدا، چیکرنا کەقالی وی ژ ئالیی (زامدار)یقە و فروتتا کەقالی و نەشیانا (کەژۆ)ی بۆ دەستھەتینانا کەقالی ژ رۆخساری وی ھاتی چیکرن ببوون گریپەکا دەروونی و ژێدەرێ نەخۆشیی ئوئی. ھەتا گەھشتی ئوئی رادەیی سەرا د زینا وی کەقالی بچیت د زیندانیقە (ل 86-91)، و ھەتا ژ زیندانێ دەر دکتەقیت داپیرا ئوئی ژێ یا مری (ل 129). دەما کو دایک و بابی (کەژۆ) ل پەیدا بووی ب قەزا و قەدەر ب ترومبیللا بابی خوە د ھیت کوشتن. (زامدار) کەسایەتی تەوھری یێ رۆمانی ژێ د ژیانەک رەشبین و تراژیدی و خەمناکدا دژیت. ژێدەرێ سەرەکی ژێ یێ ئەقان نەخۆشییان گریدای چارەنغیسی ئوئی یێ تراژیدی قەزا و قەدەرە. دەما (زامدار)ی زانی ئو ژنا ل مالا وی پیرەمیری ھەقالی خوە دیتی و سەرنجا ئوئی راکیشای (کەقال)، ھەر ئو ژن (دلۆپ) ھەفژینا ئووییە یا کو ئوئی ھزرکری کو یا ب خیانتە کوشتی. دیسان د ھەماندەما ل (زامدار)ی زانی ژێ (کەژۆ) کورێ وییە (زنار) ئوئی ل بەرزەبووی پشتی ھەلا کوشتنا دایکاوی. ژبۆی کو جارەک دی نەکەفن د ژیان (زامدار)یدا دایک و کوری پلان دانا بچن رۆژھەلاتی کوردستانی، ل (زامدار) ب سەر پلانا وان ھەلبوو، ئەقجار داکو ب وانرا بگەھیت و نەھیلێت ژ دەست بچن ترومبیل بلەزەکا گەلەک زیدە ھاژووت و بەر ب ئەوان چوو. قیجار ب درستی ژن و زارۆکی خوە کوژتن ب روودانا ترومبیللی و نەشیانا کۆنترۆل کرنا ترومبیللی. پشتی ژ بەر بوویەری پۆلیسان ئو گرتی د زیندانیدا خوە خەندقان (ل 266-268). ئەقە قەدەر و چارەنغیسی تراژیدی یێ ئەقان کارەکتەرەن و پرائیا کارەکتەرێن دی ژێ یێن ئەقە رۆمانی د زفرین بۆ داگەفتنا بارێ جفاکی د ناڤ کۆمەلگەھا رۆمانیدا و داگەفتنا بارێ جفاکی و ئابوری و سیاسیی د ژینگەھا نغیسەرێ رۆمانیدا. دەما نغیسەر دەت خوەیاکرن بابی لەھەنگی تەوھری (زامدار)ی پشتی سەرھەلدانی و پشتی بوویە بەرپرس د پارتیا دەستھەلاتداردا ل زاخۆ ئو دەولەمەند ببوو. ئەقە ژێ بەرۆقاری حەز و قیانا لەھەنگی (زامدار)ی بوو ((رۆژ ب رۆژ پۆستی باقی من بلندتر دبوو و رەوشا مە یا ئابووری د دەمەک کورت دە گەلەک بلند بوو. ئیدی گەھشت وی رادەیی مە خولام و زیڕەقان ھەبوون. ل ئەز قەت پێ دشا نەدبووم. ھەلبەت مرقف د تارستانی دە بەیای خوری دزانە)) (سەگقان، 2015: 150). واتە ئو جیھان و بەیاین بلندین ژیانێ ئەوین قارەمان لیدگەرھیت ب دەستناکەفن و دەستقالا ژ لینگەریانا خوە دزفریت، کو ژ دەستدان ئەقان بەیاین بلند ژێ ھەروەکی مە ل سەری دیار کری د بونیادگەریا پێکھاتەیی یا گولمانیدا دبیت ئەگەر جیھانبینییا تراژیدی.

جینا گەنجین وەلاتی یێن کو ئەق ھەردوو نغیسەرە نوینەراتییا وان دکن بیزار و رەشبین و خەمناک ژ رەفتارێن سەردەست و رییەرێن خوە. ب ئاویەک نە ئیکسەر ئوئی داگەفتنا ئابوری و سیاسیی و

رۆژە، مامەند (2016). (داعش و ئاسایشی نیشتمانی کوردستان). کوردستان و پۆست-داعش. ناوەندی لێکۆڵینەوەی رووداو. هەولێر، ل 72-84 سەگقان، ئۆمید (2015). ناخێن دەری. رۆمان. پەرتووکان خانە: دەوک. عبدالعظیم، صالح سلیمان (1998). سوسیولوجیا الروایە سیاسیە. القاهرة: الهيئه المصريه العامه للكتاب.

عصفور، جابر (1998). نظريات معاصرة. دمشق: دار المدى. عصفور، جابر (1981). "عن البنيوية التوليدية، قراءة في لوسيان جولدمان". مجلة فصول، المجلد الاول، العدد الثاني. الهيئه المصريه العامه للكتاب. عيلان، عمر (2008). في مناهج تحليل الخطاب السردی. دمشق: اتحاد كتاب العرب.

2.6. ب زمانی ئینگلیزی:

Eagleton, Terry (1981). *Marxism and Literary Criticism*. 2nd ed. London: Methuen and Coltd.
Goldmann, Lucien (1969). 'The Structure of Racinean Tragedy'. Racine, ed. R.C. Knight. London: Macmillan.
Goldmann, Lucien (1975). *Towards a Sociology of a Novel*. Trans. Alan Sheridan. London: Tavistock Publications.
Goldmann, Lucien (1976). *The Hidden God, a Study of a Tragic Vision in the Pensées of Pascal and the Tragedies of Racine*. Trans. Philip Thody. London: Routledge and Kegan Paul.
Omar, Ameen Abdulqader (2016). *The Iraqi Kurdish Novel, 1970 – 2011: A Genetic-Structuralist Approach*. Unpublished Ph.D. thesis. Presented to the University of Exeter.
Orr, John, (1977). *Tragic Realism and Modern Society*. London: MacMillan.
Swingewood, Alan (1975). *The Novel and Revolution*. London: Macmillan Press.
Webb, Irene (1981). *Social Class and the Tragic Vision in Hardy's Novels: an Examination of Lucien Goldmann's Genetic Structuralism*. Unpublished Ph.D. thesis. Presented to the University of Lancaster .

شروقه کرنا میتۆدا وی یا رەخنەبیدا تێگەه و مەرەمێن خوێ ژ جیهانبینی ئاشکرا دکەت. بەشی دووی یی تەرخانکریه بۆ پراکتیزەکرنا میتۆدا وی ل سەر درامایێن راسین و هزرین فەلسەفی یێن پاسکالی، کو سێ کەتەگۆریان بۆ ستراکچەری دووبارەکری د بەرەمێن واندایاردکەت، ئەو ئی ئەقەنە: مرۆڤ، جیهان و خودی. 2. مەبەست ژ هۆشمەندیا ریاڵیستی ئەوێ یا گولدمان بۆ دچیت کو ئە هۆشمەندییە ب رەنگە تەجریبی ل سەر ئاستی نەزینی یا هە، و یا چارچووقەکریه ب تنی د هشیاری یا ل سەر دەمی نهادا (عصفور، 1981: 85). هۆشمەندییا د شیاندا ئی ژ هۆشمەندییا ریاڵیستی پەیدا دبیت، ئی ژی دۆزینی د هۆشمەندییا پاشەرۆژی پیکینیت... ئەگەر هۆشمەندییا ریاڵیستی یا گۆردای بیت ب وان ئاریشین تووشی چینا جفاکی یا گۆرپی جفاکی دبن، ژ ئەنجامی پەيوەندیی هەقدژ د گەل چینی د یان گۆرپی د یێن جفاکی هۆشمەندییا دشیاندا یا گۆردایە ب چارەسەری ریشەیی ئەوێن ئەق چینه دەستنیشان دکەت داکو ئاریشین خوێ نەهتلیت، دیسان دگەهتە پەلەکا هەقسەنگی د پەيوەندیی خوێدا دگەل چین و گۆرپی د (ه.ژ. ه.ل). د میتۆدا خوێ یا بونیادگری یا پیکهاتەبیدا گولدمان هژمارەکا زاراڤ و کەرەستین رەخنەیی ب کار دئینیت، وەک (هۆشمەندییا ریاڵیستی، هۆشمەندییا د شیاندا، بونیادی ئامازەکەر، جیهانبینی، وەکەقییا بونیادان، رافەکر و شروقهکر). ئی ئەق فەکۆلینە ب تنی د د چارچووقی جیهانبینی د کارکەت، لوما ئالافین د یێن رەخنەیی ئەهاتینە شروقهکر. 3. خودانین ساکوی تۆلمەنان ئەو چینا جفاکینە ئەوێن وەک خوین ژ چینا تۆبلان نەبوون بەلکو وان La noblesse de Robe پۆستین ئیداری و سالۆخەتین تۆبلان کریبوون ل فرەنسا ل دووماهیا سەدی شازدی.

6. لیست ژیدەران

1.6. ب زمانی عەرەبی:

العالم (2017). (کیف یمن حل الأزمة الاقتصادية في إقليم كردستان؟). مالپەری قنایە العالم، ژ: <http://www.alalam.ir/news/1910252/%D9%83> ئەرەدن، دیار (2017). ئاترا، دووماهی ئادەمی ل سەر ئەردی. رۆمان. پەرتووکان خانە: دەوک. بویلور، ولیم (1984). مدخل الى علم الاجتماع الادبي. ت: ابراهيم خليل. مجلة الاقلام. العدد العاشر. تشرين الاول.

الرواية والمعاناة: رؤية العالم للشباب بعد هجمات داعش، 2014 – 2017

الملخص:

هذا البحث محاولة للتوغل في الرواية الكوردية لما بعد هجمات داعش على إقليم كردستان (201 – 2017)، وتحت ظروف اجتماعية – سياسية خاصة. اذ حاول البحث ان يسلط الضوء على مدى تأثير تلك الظروف على الروائي الكوردي في رؤيته وقراءته للعالم. ولتحقيق هذا الغرض تم اخذ روايتين لكاتبين شابين كنموذجين هما، (ذوات فاطرة – ناخين ده رزي) 2015 للروائي (ئوميد سگفان) ورواية (ئاترا) 2017 للروائي (ديار ئەرەدنی). ولتحقيق الاهداف المرجوه كان لابد من الاستعانة بنظرية كاطار ومرجع للتطبيق، نظرية لها اهتماما واضحا بالخلفية الاجتماعية – السياسية، وتعد النظرية البنوية التكوينية ل (لوسيان كولدمان) من النظريات التي تبين العلاقة بين الادب وثنايا المجتمع. ولأجل تحقيق اهداف البحث تم اختيارها، ويجدر الاشارة هنا الى ان البحث ركز فقط على اكتشاف رؤية العالم، اي الرؤية النقدية ل كولدمان التي تطرق لها في كتابه والذي يعد من اشهر مؤلفاته والموسومة ب (The Hidden God – الاله المخفي). وكما هو معروف فان الكتاب يعد الاساس الاهم للنظرية البنوية. وبطبيق هذه النظرية فان هذا البحث عمل على تحقيق وبيان اسباب خلف رؤية العالم التراجيدي السوداوي تحديدا في روايات هذا العصر من مسيرة الشعب الكوردي.

الكلمات الدالة: الرواية، الشباب، رؤية العالم، هجمات داعش.

Fiction and Suffering: The World Vision of Young Authors' Fiction, Post-ISIS Attack, 2014-2017

Abstract:

The present study examines Kurdish novels written under particular socio-political conditions post-ISIS attack 2014-2017. The study is an attempt to investigate the degree to which these circumstances influenced young authors' world visions. For this purpose, two novels written by young authors have been chosen as samples for the study: *Naxên Derizî* (The Cracked Psychologies) by Omêd Segvan in 2015; and *Atra* (Atra) by Diyar Eredînî in 2017. In order to conduct the present study, it is essential to use a theory which considers socio-political context. Lucien Goldmann's genetic structuralist approach, which relates literary works to social affairs, has been chosen as a theory for the study. However, the study is concerned only with 'world view', a concept which Goldmann set out in his famous book *The Hidden God*. This book is fundamental to Goldmann's genetic structuralist approach. By applying Goldmann's theory to the selected novels, the reasons behind the tragic view discernible in the novels of this period in Kurdish history will be apparent.

Keywords: The Novel, Young Writers, The World Vision, ISIS Attack.